

Magyarország külpolitikája a fegyverszünetről a békeszerződésig, 1945—1947

BALOGH SÁNDOR KÖNYVÉRŐL

Magyarország második világháború előtti és alatti történelméről írott munkák (könyvek, tanulmányok, cikkek, dokumentumkiadványok, visszaemlékezések) száma rendkívül nagy. A felszabadulás időszaka is jól ismert, bár még e témakörben is sok a tennivaló. A koalíciós időszak legfontosabb kérdéseit illetően a marxista történetírásunk ugyancsak jelentős eredményekkel rendelkezik. E munkák sorában igen fontos hely illeti meg *Balogh Sándor* professzornak *A népi demokratikus Magyarország külpolitikája 1945—1947. A fegyverszünetről a békeszerződésig* címmel megjelent könyvét, mely a háború utáni évek magyar külpolitikai törekvéseibe, a diplomácia terén felmerült nehézségek eddig kevésbé ismert területeire enged bepillantást.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok által Debrecenben (1944. december 21-én) létrehozott Ideiglenes Nemzeti Kormány, hogy „... valóban betölthesse az új, népi demokratikus állam központi törvényhozásának és végrehajtó hatalmának szerepét, illetőleg funkcióját, feltétlenül szükség volt még egy nemzetközi feltételre. Arra tudniillik, hogy a Szovjetunió mellett az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia, vagyis mind a három szövetséges nagyhatalom elismerje létezésünk ilyen tényét.” Ebből adódóan a legfontosabb kormányzati feladat a *fegyverszünet* megkötése volt. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány hadat üzent Németországnak, majd a szövetséges nagyhatalmak részéről megkezdődött — folytatódott — a fegyverszüneti feltételek kidolgozása, formába öntése. A feltételek és a kötelezettségek elsősorban a „... szövetségesek további erőfeszítéseit voltak hivatva támogatni”. A fegyverszüneti megállapodás értelmében Magyarországot — többek között — jelentős mértékű kártérítésre és területi szerzeményeinek feladására kötelezték. Balogh Sándor hatalmas forrásanyagot felhasználva szemléletesen érzékeltette azt, hogy a háború utolsó stádiumában, a béke első hónapjaiban új problémák, sajátos hatalmi érdekek kerültek előtérbe. Míg Romániával és Bulgáriával megkötött fegyverszüneti szerződés esetében *brit—szovjet*, a Magyarországgal kötendő fegyverszüneti megállapodás kidolgozásakor *amerikai—szovjet* nézeteltérések merültek fel. A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságban való részvétel mértéke, amerikai és brit érdekek érvényesítésének lehetőségei is viták melegágya lett.

Az antifasiszta koalíció tagjai az idő múlásával a demokrácia, a demokratikus együttműködés, demokratikus viszonyok fogalmakon egyre inkább más-más értettek. A közép-kelet-európai államokban kibontakozó fejlődést, a népi erők előretörését, megerősödését a maguk módján értelmezték. A földosztást a szovjet kormány szükségesnek, Anglia „... törvénybe ütköző és alkotmányellenes cselekedetnek...” minősítette. A népi demokratikus Magyarország helyzetét, külkapcsolatainak kiépítését az is nehezítette, hogy az ország új szándékai, törekvései „... 1944—1945 fordulóján alig találtak... visszhangra a szomszédoknál.” Igaz, ebben az időszakban az ország jelentős részén Szálasi vezette fasiszta erők tartották kezükben a hatalmat. De más okok is voltak. Balogh Sándor megfogalmazása szerint „... kétségtelenül szerepet játszott az is, hogy a szomszédos államokban a volt uralkodó körök — és nem egyszer a polgári ellenzék is — szívesen feledtették volna a népeik elleni árulásait a Magyarországgal szembeni gyűlölet kifejezésével és felkeltésével, s mindenekelőtt azzal, hogy a magyar nemzetiségű lakosságot tegyék felelőssé mind a Horthy-rendszer politikájáért, mind saját bűneikért.”

Az ideiglenes elszigeteltség enyhítésére — a Szovjetunióval való mind szorosabb együttműködés mellett — a kereskedelmi megállapodások adtak lehetőséget. Ám a kereskedelmi (és diplomáciai) együttműködés normális mederbe terelését visszavetette a csehszlovákiai magyar kisebbség kollektív megbüntetésére való törekvés. Az ellenük elkövetett bűntettek évekig beárnyékolgatták az említett országokhoz fűződő kapcsolatainkat. A magyarországi németek kitelepítését „... nem annyira a magyar, hanem sokkal inkább a csehszlovák kormánysszervek szorgalmazták, azzal az egyáltalán nem is titkolt célzattal, hogy az innen távozó németek

helyére telepíthessék át a szlovákiai magyar nemzetiségű lakosságot.” A német nemzetiségű magyar lakosság kitelepítése és a kapcsolatos problémák nem csak a magyar—csehszlovák kapcsolatok megrontója, hanem a magyar pártok közötti nézeteltérések — egyik — okozója is lett. A szlovákiai magyarokkal szemben foganatosított intézkedések kapcsán kialakult feszültség súlyos teherként jelentett a magyar népi demokráciának.

Az amerikai és a brit kormányok, valamint a környező országok okozta nehézségeken a *Szovjet—magyar* kétoldalú kapcsolatok további javításával, a kedvezőbb békefeltételekre való törekvéssel lehetett enyhíteni. (Az utóbbiak elérésére a magyar diplomácia — különböző okokból — alkalmatlannak bizonyult.) A magyar kormányküldöttség 1946. tavaszi washingtoni, londoni és párizsi útja alkalmából folytatott tárgyalások is azt bizonyították, hogy nyugati hitelekre, számottevő gazdasági segítségre, a méltányos és igazságos határmódosítás felkarolására és egyéb magyar érdekek támogatására a demokratika irányba haladó Magyarország nem számíthat. Balogh Sándor a források tükrében érzékeltette: Magyarország a nyugati nagyhatalmak sakkjárájának helyzete, múltja, lehetőségei miatt a kérdéses időszakban nem játszott, nem is játszhatott számottevő szerepet.

A könyv egyik legérdekesebb fejezete a párizsi békekonferencia és a magyar békeszerződés kérdését, valamint a hazai ratifikálásakor kialakult vitákat, nézeteltéréseket taglalja. Balogh Sándor részletesen bemutatja a politikai pártok külpolitikát is érintő elképzeléseit. Ismerteti azokat az okokat, miszerint a Magyar Szociáldemokrata Párt „híd” szerepe nem valószínűsíthető meg. A „híd”-elméleten ugyanis „...a baloldal kezdettől fogva nem ugyanazt értette... mint a jobboldal, hiszen a baloldal hídjának »súlypontja« inkább keleten, a jobboldal pedig nyugaton.” A szövetséges hatalmak együttműködésének fokozatos megszűnésével a „híd”-szerep is elvesztette jelentőségét. A nemzetközi politikában és magyar társadalomban végbement változások a Nemzetgyűlés 1947. márciusi ülészakán — a külügyi tárca költségvetési vitáján — elhangzottakban is tükröződött. A Magyar Szabadságpárt nevében felszólaló Sulyok Dezső Magyarország örökös semlegességére tett javaslatot. A semlegesség kérdésének felvetése az adott időszakban — Balogh Sándor megítélése szerint — kül- és belpolitikailag irreális (amerikabarát), szovjetellenesnek minősíthető, a kommunista párt elszigetelésére is alkalmas indítvány volt.

A békeszerződést a különböző pártok a legkülönbözőbb módon ítélték meg. A kisgazdapárti Pesta László azt nehezményezte, hogy a békekonferencia nem vette figyelembe az 1944. március 19-i német megszállás tényét. Sulyok Dezső „...elsősorban a nagyhatalmakat tette felelőssé azért, hogy »igazságos béke helyett olyan békét adtak..., amelytől részleteiben vagy egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen lehetett elvonatkoztatni a büntetés és a megtorlás gondolatát.«” Farkas Ferenc a Nemzeti Parasztpárt nevében „...mind a trianoni, mind a párizsi békeszerződést igazságtalannak tartotta, s azt szögezte le, hogy »a nemzeti sérelmeket a jövőben is csak őszinte demokratikus eszközökkel, szomszédainkkal való őszinte együttműködés után hozhatjuk napirendre.«” Az SZDP szónoka Kéthly Anna „...mindenekelőtt azt hangsúlyozta, hogy a dolgozó nép többszörösen megfizetett, illetőleg megfizet a magyar uralkodó osztályok szörnyű, nemzetellenes bűneiért. Ennek fejében viszont jogosan tarthat igényt... az országra, az ország sorsának további irányítására: »A magyar köztársaság fizet ebben a békeszerződésben azért, amit elődeink csináltak. A magyar dolgozó nép harmadszor fizet most már ezért a háborúért, mert fizetett az előkészületekért, fizetett a háború alatt és fizet most a háború befejezése után. De amikor ezt a békeszerződést becikkelyezzük, ennek a békeszerződésnek a szövegét tudomásul vesszük, akkor egyúttal azt is megmondjuk, hogy ezzel a békeszerződéssel nemcsak a megbántott és megsértett népeket fizetjük ki, de kifizetjük saját uralkodó osztályunkat is... Nincs többé egymással számadásunk, és ki kell lépniök az ország életéből.«”

A kormány álláspontját Mihályfi Ernő ismertette: „...kormányunk külpolitikájának alapja az őszinte és fenntartás nélküli barátság szomszédainkkal, a dunai államokkal és elsősorban a szomszéd nagyhatalommal, a Szovjetunióval.” A könyv végén Balogh Sándor összefoglalóan állapította meg: „A kommunista párt és általában a baloldal, sőt ide lehet sorolni a

kisgazdapárt egy részét is, a békeszerződés ratifikálásában a népi demokratikus rendszer megszilárdításának és továbbfejlesztésének, valamint nemzetközi elismertetésének fontos tényezőjét látta. Helyesen ismerte fel tehát azt, hogy a békeszerződés ratifikálása magában hordja a nemzeti függetlenség és a társadalmi fejlődés, vagyis a haza és a haladás összhangja megteremtésének lehetőségét.” (Kossuth.)

LAGZI ISTVÁN

CSIKÓS ANDRÁS RAJZA